

Аналіз та моделювання ризиків, пов'язаних з фінансуванням домогосподарств в ПАТ АБ «УКРАЗБАНК»

Дмитро Хома¹, Ярослав Шевчук², Олександр Марисик³

Опубліковано	Секція	УДК
17.12.2025	Економіка	378.015.31:004

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17965361>

Анотація. Стаття присвячена дослідженню пихоматань аналізу та моделювання управління ефективністю банківського фінансування домогосподарств на прикладі ПАТ АБ «Укргазбанк». Актуальність теми зумовлена зростаючою роллю банківського кредитування населення у забезпеченні соціально-економічної стабільності, а також необхідністю підвищення ефективності управління цими процесами в умовах макроекономічної та воєнної нестабільності. У статті обґрунтовано теоретичні положення та розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності управління банківським фінансуванням домогосподарств, проаналізовано систему управління ризиками, визначено стратегічні напрями розвитку роздрібног кредитування та розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення кредитної політики банку.

Ключові слова: аналіз, моделювання, кредитна політика, банківські ризики, роздрібне кредитування, фінансування домогосподарств.

Analysis and modeling of risks associated with household financing at PJSC JSB "UKRAZBANK"

Annotation. In the current conditions of economic development of Ukraine, bank financing of households plays a key role in ensuring socio-economic stability and improving the standard of living of the population. Active lending to the population contributes not only to meeting its current and strategic needs, but also to stimulating domestic demand, the development of related sectors of the economy and the formation of a stable resource base for banks. Effective management of this process becomes especially relevant in conditions of macroeconomic and military instability, which leads to increased risks for financial institutions and requires improvement of credit transaction management mechanisms.

The relevance of the research topic is due to the need to increase the efficiency of bank financing of households in the conditions of transformation of the financial market of Ukraine, increased competition among banking institutions and the introduction of digital technologies into the financial sphere. The topic acquires particular importance in conditions of martial law

¹ Дмитро Хома кандидат економічних наук, доцент ,кафедри обліку та фінансів Університет економіки і підприємництва, м. Хмельницький<https://orcid.org/0000-0002-2298-8705>

² Ярослав Шевчук доктор економічних наук, доцент, старший науковий співробітник, професор кафедри обліку та фінансів, Університет економіки і підприємництва, м. Хмельницький<https://orcid.org/0009-0003-2726-0080>

³ Марисик Олександр, студент групи МФБСФ-21,

and economic instability, when ensuring stable financing of the population is both a socially important and economically necessary task.

The article is devoted to the study of the issues of analysis and modeling of the efficiency of management of bank financing of households using the example of PJSC JSB "UkrGasbank". The relevance of the topic is due to the growing role of bank lending to the population in ensuring socio-economic stability, as well as the need to increase the efficiency of management of these processes in conditions of macroeconomic and military instability. The article substantiates theoretical provisions and develops practical recommendations for increasing the efficiency of management of bank financing of households, analyzes the risk management system, identifies strategic directions for the development of retail lending, and develops practical recommendations for improving the bank's credit policy.

Keywords: analysis, modeling, credit policy, banking risks, retail lending, household financing.

Вступ

Актуальність проблеми. У сучасних умовах економічного розвитку України банківське фінансування домогосподарств відіграє ключову роль у забезпеченні соціально-економічної стабільності та підвищенні рівня життя населення. Активне кредитування населення сприяє не лише задоволенню його поточних і стратегічних потреб, а й стимулюванню внутрішнього попиту, розвитку суміжних секторів економіки та формуванню стабільної ресурсної бази банків. Особливо актуальним стає ефективне управління цим процесом в умовах макроекономічної та воєнної нестабільності, що зумовлює підвищені ризики для фінансових установ і потребує удосконалення механізмів управління кредитними операціями.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю підвищення ефективності банківського фінансування домогосподарств в умовах трансформації фінансового ринку України, зростання конкуренції серед банківських установ та впровадження цифрових технологій у фінансову сферу. Особливої ваги тема набуває в умовах воєнного стану та економічної нестабільності, коли забезпечення стабільного фінансування населення є одночасно соціально важливим і економічно необхідним завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням функціонування та удосконалення банківського фінансування домогосподарств присвячено значну кількість наукових праць вітчизняних дослідників, серед яких варто відзначити роботи А. Рогового [10], Ю. Євтушенка [10], І. Гуцал [3], Ж. Довгань [4], А. Мороза [8], М. Савлука [8] та інших. Питання специфіки надання кредитних послуг населенню висвітлені в напрацюваннях І. Бланка [1], О. Василика [2], В. Лагутіна [6], О. Матусевича [7], Ю. Жежеруна [5] та інших. Однак, маловивченими залишається низка прикладних проблем, що виникають при здійсненні управління діяльності банку у сфері фінансування домогосподарств.

Метою статті є розроблення комплексного підходу до оцінювання та управління ефективністю банківського фінансування домогосподарств, що забезпечує підвищення фінансової стійкості банку та соціально-економічного розвитку країни.

Результати

Задля забезпечення системного підходу до виявлення, оцінки, контролю та моніторингу ризиків, пов'язаних із фінансуванням (кредитуванням) домогосподарств, з метою збереження фінансової стійкості банку та дотримання нормативних вимог необхідним є розробка програми управління такими ризиками.

Програма застосовується до всіх продуктів та операцій банку, що пов'язані з фінансуванням фізичних осіб та домогосподарств: споживчі кредити, іпотека,

автокредити, кредитні картки, цільові програми (енергоефективність, «зелені» кредити), овердрафти тощо.

Завданнями такої програми є:

- визначення основних ризиків для портфеля роздрібних кредитів;
- встановлення принципів ризик-апетиту та ліміти для ключових ризиків;
- організація процесів моніторингу, раннього попередження та реагування на погіршення якості портфеля;
- забезпечення прозорості звітності та відповідальності підрозділів.

Основні ризики, притаманними діяльності ПАТ АБ «Укргазбанк» у сфері фінансування домогосподарств і їх суть, демонструє таблиця 1.

Кредитний ризик – імовірність виникнення фінансових втрат або додаткових витрат банку, а також недоотримання запланованих доходів у результаті того, що позичальник чи контрагент не виконують свої зобов'язання відповідно до умов укладеного договору. Іншими словами, кредитний ризик відображає потенційну небезпеку неповернення наданих банком коштів або отримання доходу нижче очікуваного рівня, що обумовлює необхідність розробки ефективних механізмів оцінки, моніторингу та управління даним видом ризику в процесі кредитування фізичних осіб та юридичних суб'єктів.

Таблиця 1

Ризики у сфері банківського фінансування домогосподарств

Ризик	Суть ризику
Кредитний ризик	ризик збитків через несплату заборгованості клієнтом
Операційний ризик	ризики від внутрішніх процесів, персоналу, систем та зовнішніх подій (включно з шахрайством)
Ринковий ризик	ризик втрат через коливання процентних ставок (для портфеля з плаваючою ставкою) та валютних ризиків
Ліквіднісний ризик	ризик неможливості залучити необхідні кошти для обслуговування портфеля
Репутаційний ризик	ризик втрати довіри клієнтів й ринку
Правовий/комплаєнс ризик	ризик штрафів, обмежень через недотримання законодавства або регуляторних вимог
Клієнтський ризик поведінки (behavioural)	ризик пов'язаний з очікуваною поведінкою позичальників (передчасні погашення, пропуски платежів)

Джерело: розроблено автором

Кредитний ризик продовжує залишатися одним із ключових факторів, що визначають стабільність діяльності ПАТ АБ «Укргазбанк». У 2022 році його вплив значно посилювався внаслідок військових дій, через що багато підприємств, особливо ті, що фізично розташовані у зонах активних бойових дій, втратили можливість обслуговувати свої кредитні зобов'язання. Додатково негативний вплив на кредитний портфель банку мала загальна економічна рецесія, що охопила всю банківську систему України. Як наслідок, відбулося істотне зростання частки непрацюючих кредитів, що безпосередньо позначилося на якості кредитного портфеля та збільшенні потенційних кредитних втрат.

Для пом'якшення негативних наслідків зазначених процесів банк здійснив реструктуризацію значної частини заборгованостей, що дозволило забезпечити більш стійке обслуговування боргових зобов'язань позичальників. Крім того, були переглянуті підходи до формування резервів під кредитні ризики та впроваджено жорсткіші ліміти за галузевими, регіональними та продуктовими критеріями. Застосування такого

комплексного механізму контролю та управління кредитним ризиком забезпечило стримування подальшого зростання ризикових позицій у 2023–2024 роках та сприяло стабілізації якості кредитного портфеля.

У процесі формування моделей розрахунку очікуваних кредитних збитків ПАТ АБ «Укргазбанк» використовує широкий перелік макроекономічних та фінансових показників, які слугують вихідними економічними даними для прогнозування рівня кредитного ризику. До таких показників, зокрема, належать темпи зростання валового внутрішнього продукту, рівень інфляції, що вимірюється індексом споживчих цін у відсотках до відповідного місяця попереднього року, облікова ставка Національного банку України, рівень безробіття, динаміка обмінного курсу національної валюти, а також ціни на ключові експортно орієнтовані товари. Важливим індикатором також є зростання реальної заробітної плати в річному вимірі (YoY), що безпосередньо впливає на платоспроможність домогосподарств.

З метою визначення впливу зазначених макроекономічних факторів на рівень кредитного ризику здійснюється статистичний аналіз залежності ймовірності дефолту позичальників від змін економічних показників. У результаті такого аналізу виокремлюються індикатори, які мають найбільш тісний кореляційний зв'язок із рівнем дефолтів клієнтів у межах окремих сегментів кредитного портфеля. Це дозволяє адаптувати параметри моделей очікуваних кредитних збитків до специфіки кожного сегмента та підвищити точність прогнозних оцінок.

Застосування такого комплексного підходу забезпечує обґрунтованість моделей оцінки кредитного ризику та підвищує ефективність управління кредитним портфелем банку, зокрема у сегменті фінансування домогосподарств.

У таблиці 2 наведено прогнозні значення ключових макроекономічних показників, які використовуються ПАТ АБ «Укргазбанк» у межах базового економічного сценарію для розрахунку очікуваних кредитних збитків станом на 31 грудня 2024 року. Зазначені показники відображають очікувані тенденції розвитку економічного середовища та слугують інформаційною основою для оцінки потенційного рівня кредитного ризику за активними операціями банку.

Таблиця 2

Прогнозні значення макроекономічних показників для розрахунку очікуваних кредитних збитків станом на 31.12.2024 року

Показник	Сценарій очікуваних кредитних збитків	Імовірність сценарію, %	2025 рік	2026 рік
Інфляція (індекс споживчих цін), до відповідного місяця попереднього року (%)	Оптимістичний	25	4,5	2,5
	Базовий	50	6,9	5,0
	Песимістичний	25	9,4	7,5
Темп приросту реального ВВП, %	Оптимістичний	25	8,3	5,7
	Базовий	50	6,3	3,6
	Песимістичний	25	4,3	1,5
Темп приросту номінального ВВП, %	Оптимістичний	25	17,1	10,2
	Базовий	50	15,6	10,0
	Песимістичний	25	14,1	9,8

Джерело: сформовано автором на основі даних [9]

Інфляція, як правило, є важливим чинником при визначенні кредитних збитків, оскільки впливає на реальні доходи населення та рівень споживчих витрат. Враховуючи прогнози, у 2025 році інфляція за базовим сценарієм на рівні 6,9% може стати основним

орієнтиром для оцінки змін у вартості кредитів. У 2026 році очікується значне зниження інфляції, особливо за оптимістичним сценарієм, що може сприяти стабілізації економіки та зменшенню кредитних збитків.

Реальний темп приросту ВВП є важливим індикатором економічної активності та платоспроможності населення. Оптимістичний сценарій на 2025 рік передбачає високий приріст на рівні 8,3%, що може свідчити про відновлення економіки після кризових періодів. Песимістичний сценарій на 2025 рік з 4,3% приросту передбачає помірний економічний ріст, що може не забезпечити достатньої платоспроможності для позичальників. Прогноз на 2026 рік показує тенденцію до зниження темпів економічного зростання, що підвищує ймовірність збільшення кредитних збитків, зокрема за песимістичним сценарієм (1,5%).

Номинальний ВВП включає інфляцію та реальний економічний ріст, тому прогноз на 2025 рік з високими значеннями росту номінального ВВП вказує на можливе збільшення доходів у національній валюті. Зростання номінального ВВП за оптимістичним сценарієм може знизити кредитні збитки завдяки загальному економічному піднесенню. Прогнози на 2026 рік вказують на стабільний ріст, хоча й з деяким зниженням, що може бути менш сприятливим для підтримки високих показників кредитування. Отже, 2025 рік має найбільшу ймовірність високих темпів зростання інфляції та ВВП, що позитивно впливає на розрахунки збитків по кредитах. 2026 рік передбачає певне зниження економічних темпів зростання та інфляції, що може бути ознакою стабільності, але також збільшити ризики для банків у разі загострення економічної ситуації.

З метою оцінки чутливості очікуваних кредитних збитків до змін макроекономічного середовища здійснено аналіз впливу варіації макрофакторів на величину показника очікуваних кредитних збитків. У межах проведеного аналізу було застосовано припущення щодо умовного покращення або погіршення значень макроекономічних індикаторів на 10 %, що дозволяє кількісно оцінити ризиковість кредитного портфеля за різних сценаріїв розвитку економічної ситуації.

Результати аналізу свідчать, що у разі покращення макроекономічних показників на 10 % очікувані кредитні збитки банку станом на 31 грудня 2024 року зменшилися б на 2588 тис. грн. Найбільший ефект зниження очікуваних кредитних збитків спостерігається у сегменті корпоративного та середнього бізнесу – на 1984 тис. грн, що зумовлено значною часткою даного сегмента у кредитному портфелі банку. У сегменті малого та мікробізнесу зменшення очікуваних кредитних збитків становило б 247 тис. грн, тоді як у роздрібному сегменті – 357 тис. грн, що свідчить про відносно меншу, але все ж суттєву чутливість домогосподарств до покращення макроекономічних умов.

Водночас погіршення значень макрофакторів на 10 % призвело б до зростання суми очікуваних кредитних збитків на 2948 тис. грн станом на кінець 2024 року. При цьому найбільше збільшення очікуваних кредитних збитків знову припадає на сегмент корпоративного та середнього бізнесу – 2131 тис. грн, що підтверджує його підвищену залежність від негативних макроекономічних змін. У сегменті малого та мікробізнесу приріст очікуваних кредитних збитків склав би 269 тис. грн, а у роздрібному сегменті – 548 тис. грн, що вказує на вищу вразливість кредитування домогосподарств до погіршення економічної ситуації порівняно з позитивними сценаріями.

Аналіз впливу зміни ваг економічних сценаріїв на загальну величину очікуваних кредитних збитків відображає таблиця 3. Даний аналіз ґрунтувався на припущенні щодо розрахунку очікуваних кредитних збитків із застосуванням кожного окремого сценарію для кредитів, що перебувають на першій та другій стадіях знецінення. Отримані результати, представлені в таблиці 3, дозволяють оцінити ступінь впливу сценарного підходу на рівень кредитного ризику та слугують додатковим інструментом обґрунтування управлінських рішень у сфері управління кредитним портфелем банку.

Перехід від оптимістичного до песимістичного сценарію супроводжується послідовним зростанням очікуваних кредитних збитків, що свідчить про високу чутливість кредитного портфеля банку до погіршення макроекономічних умов. Зважене на ймовірності значення 322495 тис. грн практично відповідає рівню базового сценарію, що є логічним з огляду на його найбільшу ймовірність (50%).

Таблиця 3

Вплив ваги сценаріїв на суму очікуваних кредитних збитків станом на 31.12.2024 року, тис. грн

Суб'єкт банківського фінансування	Очікувані кредитні збитки при застосуванні оптимістичного сценарію	Очікувані кредитні збитки при застосуванні базового сценарію	Очікувані кредитні збитки при застосуванні песимістичного сценарію	Очікувані кредитні збитки при застосуванні зваженого на ймовірності сценарію
Корпоративний бізнес	234 741	243 850	253 322	243 940
Малий та середній бізнес	53 141	55 052	57 085	55 083
Роздрібний бізнес	22 768	23 266	24 587	23 472
Всього	310 650	322 168	334 994	322 495

Джерело: сформовано автором на основі даних [9]

Корпоративний сегмент формує основну частку очікуваних кредитних збитків банку. У структурі загальних очікуваних кредитних збитків його частка перевищує 75%, що пояснюється значними обсягами корпоративного кредитування та підвищеною залежністю великих позичальників від макроекономічних коливань. Зважений показник 243940 тис. грн підтверджує ключову роль цього сегмента у формуванні кредитного ризику банку.

Очікувані кредитні збитки за кредитами малого та середнього бізнесу є значно меншими порівняно з корпоративним бізнесом, даний сегмент також демонструє стійку тенденцію до зростання кредитних збитків у разі погіршення економічної ситуації. Це вказує на підвищену вразливість малого та середнього бізнесу до макроекономічних ризиків. Зважене значення 55083 тис. грн майже повністю відповідає базовому сценарію.

У роздрібному сегменті (кредитування домогосподарств) обсяг очікуваних кредитних збитків є найменшим. Водночас спостерігається чітка залежність очікуваних кредитних збитків від сценарію розвитку економіки, що пов'язано зі змінами доходів населення, рівнем зайнятості та інфляційними процесами. Зважений показник 23472 тис. грн свідчить про помірний рівень ризику в роздрібному портфелі.

Отже, зважене на ймовірності значення очікуваних кредитних збитків практично збігається з базовим сценарієм, що підтверджує його доцільність як основного для планування та управління ризиками.

Усі сегменти кредитування демонструють зростання очікуваних збитків у разі реалізації песимістичного сценарію, що підкреслює важливість урахування макроекономічних чинників у системі управління кредитним ризиком.

Такий підхід до сценарного аналізу відповідає вимогам МСФЗ 9 та забезпечує більш обґрунтовану оцінку кредитних ризиків банку.

Комплекс інструментів управління кредитним ризиком включає такі заходи:

- встановлення внутрішніх лімітів кредитного ризику, що спрямовані на дотримання граничних показників ризику та недопущення перевищення допустимих меж експозиції;
- аналіз кредитоспроможності (андеррайтинг) та структурування кредитів, що забезпечує відповідність умов позики фінансовим можливостям позичальника;
- залучення достатнього та ліквідного заставного майна як забезпечення кредитів, що знижує потенційні втрати банку у разі неповернення коштів;
- формалізація процесу кредитування та встановлення ефективного контролю на всіх етапах операції, що дозволяє системно відслідковувати виконання позичальником зобов'язань;
- своєчасна реструктуризація активних операцій для позичальників, які зазнали впливу війни, але мають можливість та намір обслуговувати борг, що сприяє збереженню платежів та зменшенню проблемних кредитів;
- систематичний моніторинг якості кредитного портфелю та регулярна перевірка моделей, що використовуються для ідентифікації та оцінки кредитних ризиків, що дозволяє підтримувати адекватну оцінку ризиків у динаміці;
- аналіз тенденцій та значень ключових індикаторів ризику, що забезпечує своєчасне виявлення потенційних проблемних зон у кредитному портфелі;
- ефективна робота з проблемною заборгованістю, включаючи заходи щодо врегулювання прострочених кредитів та відновлення платоспроможності позичальників;
- обмеження повноважень колегіальних органів та уповноважених осіб при прийнятті кредитних рішень, що забезпечує дотримання принципів ризик-менеджменту та мінімізує можливість прийняття необґрунтованих рішень.

Застосування зазначених інструментів дозволяє банку ефективно управляти кредитним ризиком, підтримувати стабільну якість кредитного портфелю та знижувати ймовірність фінансових втрат, що є критично важливим для стабільного функціонування роздрібно-банківського бізнесу в умовах підвищеної невизначеності.

Висновки

Отже, у статті проаналізовано систему управління ризиками, пов'язаними з фінансуванням домогосподарств, та ідентифіковано ключові види ризиків, притаманні роздрібно-кредитному портфелю банку, зокрема кредитний, операційний, ринковий, ліквіднісний, репутаційний і комплаєнс-ризик. Обґрунтовано, що кредитний ризик залишається домінуючим чинником впливу на фінансову стійкість банку, особливо в умовах воєнних дій та економічної рецесії. Доведено, що застосування багатосценарного підходу відповідно до вимог МСФЗ 9, використання макроекономічних індикаторів і аналіз чутливості очікуваних кредитних збитків дозволяють підвищити точність оцінювання ризиків і забезпечити адаптивність системи ризик-менеджменту. Узагальнено, що запропонований комплекс інструментів управління кредитним ризиком сприяє стабілізації якості кредитного портфелю та мінімізації потенційних фінансових втрат.

Список використаних джерел

1. Бланк І. О. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник. Київ: Ніка-Центр, 2008. 724 с.
2. Василик О.Д. Теорія фінансів : підручник – Київ: НІОС, 2000. 416 с.
3. Гуцал І. С. Банківське кредитування суб'єктів ринку в трансформаційній економіці України (питання теорії, методики, практики). Львів : ВАТ «БІБЛЬОС», 2001. 244 с.
4. Довгань Ж. М. Особливості управління кредитною діяльністю банківських установ в сучасних умовах. Світ фінансів. Тернопіль, 2015. № 4. С. 43–55

5. Жежерун Ю.В. Банківське кредитування фізичних осіб в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Фінансовий простір*. Львів, 2019. № 2 (34). С. 41-50. URL: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/index.php/fp/article/view/693/767> (дата звернення: 01.10.2025).
6. Лагутін В. Д. Кредитування: теорія і практика : навч. посіб. / В. Д. Лагутін. – Київ : Знання, 2004. – 215 с.
7. Матусевич О.О., Сербін О.О. Сталий розвиток банківського сектору в Україні в умовах воєнного стану. *Агросвіт*, 2024. № 13. С. 98–106.
8. Мороз А.М., Савлук М.І., Остапишин Т.П. Операції банків та небанківських кредитних установ : підручн. Київ: КНЕУ, 2013. 543 с.
9. Офіційний сайт ПАТ АБ «Укргазбанк». URL: <https://www.ukrgasbank.com/> (дата звернення: 10.09.2025).
10. Роговий А.В., Євтушенко Ю.В. Напрямки розвитку банківського кредитування домогосподарств у сфері житлового будівництва України в умовах цифрової економіки. *Економіка та суспільство. Міжнародні економічні відносини*, 2024. № 59. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-128> (Дата звернення 14.11.2025).